

ISSN 2424-3477

ISBN 978-9955-33-708-9

BIBLIOTHECA LITUANA IV: privačioji raštija ir egodokumentinis
paveldas / Private Writings and Egodocumentary Heritage
2017, p. 123–146

FENOMENALIOS KOMUNIKACIJOS PRIGIMTIS. ATVEJO ANALIZĖ: GYVENIMO ISTORIJOS NARATYVAS DR. MARIJOS SEREIKIENĖS-KIŠKYTĖS (GIM. 1925 M.) PRISIMINIMŲ KNYGOJE MANO LAIKAS

ANGELĖ PEČELIŪNAITĖ

Vilniaus universiteto Bibliotekininkystės ir informacijos mokslų institutas,
Saulėtekio al. 9, LT-10222, Vilnius, Lietuva. El. paštas angele.peceliunaite@kf.vu.lt

Straipsnyje nagrinėjama fenomenalios komunikacijos prigimtis. Remiantis konstruktyvistinės teorijos metodologija, atliekama naratyvinė asmens egodokumento analizė. Tyrime taip pat pateikiama fenomenalios komunikacijos genezė. Nustatyta, kad fenomenalios komunikacijos prigimtis glaudžiai siejasi su tvirtais genealoginiais šeimos ryšiais, su ankstyvu socialinio statuso suvokimu ir jo įprasminimu socialiniuose santykiuose, su gebėjimu priimti savarankiškus sprendimus, su altruistine veikla. Pažymėtina, kad komunikacijos kokybei yra svarbi tokia veikla, kaip antai: domėjimasis savo kraštiečiais ir jų likimu, nuolatinė savišvieta, visuomeninė veikla, mokslo siekimas, dialogo tarp skirtingų kartų plėtojimas. Nustatyta, kad fenomenalios komunikacijos genezė tiesiogiai susijusi su emociškai stipriai išgyvenamais įvykiais. Fenomenali komunikacija sąlygoja asmens pasitenkinimą intelektualine, emocine, moraline ir dvasine egzistencija. Apibendrintai galima teigti, kad fenomenali komunikacija būdinga išsilavinusiai, inteligentiškai, savarankiškai asmenybei, kuri išsiskiria „atviru protu“, siekia nuolat būti įvykių kūryje, palaiko kontaktus su skirtingų kartų asmenimis, turi ateities planų. Fenomenali komunikacija galėtų būti vienas iš subjektyvių gyvenimo kokybės veiksnių.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: naratyvo analizė, fenomenali komunikacija, fenomenalios komunikacijos prigimtis, fenomenalios komunikacijos genezė, komunikacijos kokybė, komunikacinis dialogas, gyvenimo kokybė.

Fenomenali komunikacija – tai išskirtiniai, nepaprasti gebėjimai bendrauti ir skleisti informaciją. Asmuo, pasižymintis fenomenalia komunikacija, sulaukia aplinkinių dėmesio, dažniausia yra lyderis, susiklosčius tam tikrai situacijai ieško tinkamo sprendimo ir randa jį. Moksliniu požiūriu įdomu, kokia yra fenomenalios komunikacijos prigimtis, kokie veiksniai ir gyvenimo įvykiai turi įtaką tokios asmenybės formavimuisi.

Tokie tyrimai atliekami pasitelkus papasakotas ar užrašytas asmenų gyvenimo istorijas. Naratyviniai tyrimai apima ne tik pasakojimą apie įvykį ar veiklą, bet dažniausia yra susiję ir su individo jausmais, nuomone, vertinimu. Naratyviniu tyrimu siekiama suprasti, paaiškinti ir interpretuoti platesniame kontekste individų patirtį (tokią, kokią individai perteikia savo pasakojimuose), taip pat siekiama atskleisti patirties reikšmę patiems individams.¹ Tokio pobūdžio tyrimai leidžia išvelti daugelį tautinės savimonės, asmens tapatybės ir panašių reiškinių formavimosi tendencijų² bei atskleisti jas.

Autobiografiniai dr. Marijos Sereikienės-Kiškytės (gim. 1925 m.) atsiminimai – gyvenimo (giminės) istorija, aprašyta knygoje *Mano laikas*³, kuri buvo išleista autorei įkopus į devintą dešimtį. Pasakojimas apima visą šimtmetį, todėl egodokumentas^{4, 5} kelia susidomėjimą etnologiniu, kultūriniu, istoriniu bei tautiniu aspektais. Kiekvienas gyvenimo tarpsnis veikia asmenybės formavimąsi, galima nustatyti įvykius, kurie lėmė asmens pažiūras ir mentalitetą. Kita vertus, įdomus pačios M. Sereikienės gyvenimo būdas – tiek knygoje aprašyti žmonių likimai, tiek autorės gyvensenos pobūdis nuolat būti įvykių sukuryje žadina smalsumą, kokia stipri gali būti komunikacijos galia, kokią įtaką ji daro žmonių tarpusavio santykiams,

1 http://www.lidata.eu/index.php?file=files/mokymai/NVivo/nvivo.html&course_file=nvivo_II_2_5.html.

2 BUGIENĖ, Lina. Objekto problema šiandienos tautosakos moksle ir naratyvų analizės perspektyvos. *Tautosakos darbai*, 2008, t.XXXV, p. 38–51.

3 SEREIKIENĖ, Marija. *Mano laikas*. Vilnius: Trys žvaigždutės, 2013. 304 p.

4 Remtasi apibrėžimu, kuriame egodokumentas yra suprantamas kaip asmeninė autobiografinė raštija, kurta pirmuoju asmeniu (arba perkeltiniu majestotiniu asmeniu „mes“) sau arba artimųjų žmonių ratui, visų pirma, šeimai ir giminaičiams, ir funkcionavusi privačioje erdvėje (šaltinis – 5 išnaša ir http://legodoc.lt/wp-content/uploads/2013/09/ego_paveldo_tyrimai.pdf).

5 PACEVIČIUS, Arvydas. Lietuvos egodokumentinio paveldo samprata ir tyrimų kryptys. Iš *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė XVI–XX amžiuje*, 2013, 114 p.

asmenybės formavimuisi, aktyvios pozicijos įsitvirtinimui ir gyvenimo kokybei. Komunikacijos tema leistų šviežiu žvilgsniu įvertinti autobiografinį naratyvą. Giliau analizuojant tekstus, galima rasti užkoduotų prasmų, kurios savo ruožtu padėtų interpretuoti socialinius santykius, socialinę kultūrą, socialinį aktyvumą, siejamą su komunikacijos ir gyvenimo kokybės klausimais.

Autobiografinių Marijos Sereikienės-Kiškytės (toliau Marijos) atsiminimų knyga – gyvenimo (giminės) istorija – parašyta rišlia bendrine kalba, kurioje kai kur pasitaiko gamtos vaizdų intarpų, įpinta emocinių išgyvenimų, kritinio situacijos vertinimo ir komentarų. Įvykiai knygoje pateikti laikantis chronologijos, bet kiekvienas skyrelis gali būti skaitomas ir atskirai. Knygos pradžioje autorė yra aiškiai nurodžiusi, kad šis pasakojimas skirtas jos giminaičiams ir visiems tėviškės žmonėms, todėl tekstuose gausu informacijos apie giminę ir detalių, menančių Lietuvai sunkaus istorinio laikotarpio įvykius.

Marija perteikia ne tik savo, bet ir visos giminės gyvenimo istoriją, kurioje veikėjų likimai tiesiogiai susiję su pačios autorės gyvenimu. Marijos santykiai su giminaičiais ir tautiečiais buvo labai artimi, todėl gyvenimiški pastarųjų vargai, džiaugsmai ir rūpesčiai labai paveikė ir pačią Mariją. Bet kurioje aprašytoje gyvenimo situacijoje gilinamasi į kiekvieną veikėją, pateikiama jo charakteristika ir aprašomas tolesnis likimas. Tai rodo, kad autorė labai atsakingai žiūrėjo į pateikiamą informaciją, – ji ne kartą buvo permąstyta, įvertinta, tikslinta. Domėjimasis asmenimis – tai išskirtinis Marijos bruožas, kuris buvo labai naudingas bendraujant, padėjo pelnyti aplinkinių prielankumą ir pasitikėjimą. Daugelyje situacijų aktyvi autorės pozicija buvo naudinga komunikaciniams gebėjimams ugdyti, o atsiradę nesklaidumai tapdavo gera pamoka ateičiai. Tai galima suprasti iš pasakojime ryškaus kritiškai vertinamo savo elgesio ir vėliau priimtų sprendimų.

Šiame straipsnyje, siekdami išsiaiškinti, kokie veiksniai ir gyvenimo įvykiai turi įtaką tokios asmenybės formavimuisi, tirsime fenomenalios asmens komunikacijos prigimtį. Be to, bandysime susieti fenomenalią komunikaciją ir gyvenimo kokybę. Naratyvinės analizės rezultatai turėtų būti pravartūs įvairiems sociologiniams, psichologiniams, antropologiniams tyrimams, taip pat komunikacijos mokslams.

Straipsnio tikslas – išnagrinėti fenomenalios komunikacijos prigimtį ir aptarti tokios komunikacijos įtaką subjektyviai gyvenimo kokybei, kuri ypač aktuali sulaukus gilios senatvės.

Tyrimo objektas – fenomenali asmens komunikacija.

Tyrimo tikslas – atlikus naratyvinį tyrimą, atskleisti fenomenalios komunikacijos prigimtį.

Numatomi *įgyvendinti uždaviniai*:

1. Komunikaciniu aspektu, taikant konstruktyvistinę grindžiamosios teorijos metodologiją, išanalizuoti autobiografinį Marijos Sereikienės-Kiškytės naratyvą.
2. Analizuojant subjektyvų emocinį ir komunikacinį gyvenimo įvykių vertinimą pateikti fenomenalios komunikacijos genezę.
3. Aptarti fenomenalios asmens komunikacijos svarbą subjektyviai gyvenimo kokybei.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, naratyvinis tyrimas, interviu, lyginamoji analizė ir sintezė.

LITERATŪROS APŽVALGA

Žodžių *fenomenalus*, *fenomenali* reikšmė – retas, nepaprastas⁶. Komunikacija (lot. *communicatio* – pranešimas) yra bendravimas, keitimasis patyrimu, mintimis, išgyvenimais⁷. Teoriniu aspektu komunikacijos sąvoka yra daug platesnė. Informacijos perdavimo ir priėmimo grandinėje labai svarbūs yra ir informacijos siuntėjas, ir gavėjas. Komunikaciją ar socialinę sąveiką galima analizuoti kaip informacijos perdavimo procesą, per kurį vienas asmuo veikia kito elgesį, dvasinę būseną ar emocijas. Šiuo atveju komunikacijos sėkmę lemia pranešimo efektyvumas ir tikslumas⁸. Kita vertus, komunikacija taip pat tiria, kaip pranešimai ar tekstai sąveikauja su žmogumi, kad sukurtų reikšmes, t. y. ji domisi tekstų vaidmeniu mūsų kultūroje. Čia susiduriame su semiotikos mokslu. Semiotika socialinę sąveiką apibrėžia kaip tai, kas sukuria individą kaip tam tikros kultūros ar

6 El. žodynas. Prieiga per internetą <http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/f/fenomenalus>.

7 El. tarptautinių žodžių žodynas. Prieiga per internetą www.tzz.lt/k/komunikacija.

8 FISKE, John. *Įvadas į komunikacijos studijas*. Vilnius, 1998, p. 16.

visuomenės narį. Šiuo atveju komunikacijos tyrimas – tai tekstų ir kultūros tyrimas. Nepavykusi komunikacija gali būti susijusi su kultūriniais skirtumais tarp informacijos siuntėjo ir gavėjo (ten pat).

Užrašytuose autobiografiniuose pasakojimuose, skirtingai nei žodiniuose, įvykiai, išgyvenimai dažniausia yra ne tik asmeniškai išgyventi, bet ir ne kartą permąstyti ir įvertinti. Todėl tikėtina, kad užrašyta informacija yra patikimesnė nei žodinė. Gyvenimo istorijos pasakojimas tampa socialinio konteksto atspindžiu, kuriame galima matyti subjektyviai patiriamos laiko tėkmės perspektyvą iš praeities per dabartį į ateitį⁹.

Struktūralistiniu požiūriu kiekvieną naratyvą sudaro dvi dalys: pasakojimas (įvykių grandinė, turinys) ir diskursas (būdas, kuriuo pasakojimas perteikiamas; pasakojimo forma) – pasakojimo procesas (naracija). Naratyvo teorija itin domisi perteikimo būdu, kurį aprėpia diskurso kategorija.¹⁰ Tyrimams taikytinas S. Chatmano naratyvo modelis, jungiantis įtakingiausių naratologų Genette'o, Todorovo, Barthes'o idėjas. Naratyvo turiniui (kas?) priskiriami šie struktūros komponentai: įvykiai, charakteriai, aplinka, erdvės ir laiko matmuo, o diskursui – tai, kas susiję su komunikacine pasakojimo raiškos forma (kaip?), tai yra: naratyvo situacija (autorius, naratoriaus, skaitytojo pozicija), naratyvo balsas, kalba ir pan. Pasakojimas ir diskursas sudaro bendrą naratyvo struktūrą, kurioje pasakojimo ir diskurso lygmenys susipynę¹¹.

Naratyvų analizės perspektyvas tyrusi L. Būgienė pažymi, kad autobiografiniai gyvenimo istorijų tyrimai itin populiarūs Suomijoje, o XX a. pabaigoje išpopuliarėjo Estijoje ir buvo kaip tautinio atgimimo sąjūdžio dalis, kuri turėjo šūkį „Grąžinkime tautai jos gyvenimo istoriją!“¹². Vakaruose, kaip pabrėžia autorė, gyvenimo istorijos jau tapo į atskirą discipliną besikristalizuojančios ir literatūros bei kultūros teoretikų, lingvistų, antropologų ir folkloro tyrinėtojų pastangas jungiančios mokslo srities –

9 JONES, Kip. The turn to a narrative knowing of persons. *New qualitative methodologies in health and social care research*. Ed. by F. Rapport. Routledge, 2004, p. 34–54.

10 PRINCE G. *Dictionary: A Dictionary of Naratology*. Aldershot, Scholar Press, 1998, p. 58.

11 ŠATKAUSKIENĖ, Nomedė. Kiekviena, kurie ieško gilumos: naratologija dramos teorijoje. *Darbai ir dienos*, 2004, t. 39, p. 92.

12 BUGIENĖ, Lina. Objekto problema šiandienos tautosakos moksle ir naratyvų analizės perspektyvos. *Tautosakos darbai*, 2008, t. XXXV, p. 47.

naratologijos – objektu. Naratyvinės teorijos tikslas nėra kurti naratyvinio žanro taisyklių, o veikiau tyrinėti, kodėl ir kaip pasakojama. Pereinama prie naratyvinio diskurso, kuris pirmiausia akcentuoja komunikacijos tarp autoriaus ir skaitytojo / suvokėjo svarbą.¹³

Iš lietuvių autobiografinio naratyvo tyrinėtojų galima paminėti Rasą Račiūnaite-Paužoliene, kuri analizavo šiuolaikines gyvenimo istorijas bei asmeninės patirties pasakojimus¹⁴, Ireną Šutiniene, tyrinėjusią žmonių adaptaciją istorinių lūžių sąlygomis¹⁵, Sigitą Kraniauskienę, kuri atkreipė dėmesį į identiteto sampratą ir jo sąsajas su autobiografiniu pasakojimu, teoriškai įvardijo socialinio identiteto konstravimo procesą socialinių grupių ir socialinių kategorijų atvejais¹⁶; be to, ši mokslininkė nagrinėjo lyties socializacijos modelius lietuvių autobiografijose, lyties identifikaciją skirtingų brandos tarpsnių ir laikotarpių kontekste¹⁷. Vilma Daugirdaitė gyvenimo pasakojimą siejo su folkloristikos objektu ir aptarė folklorinės patirties apraiškas gyvenimo pasakojimuose¹⁸. Gitana Vanagaitė, tyrinėjusi Amerikoje gimusių lietuvių autobiografijas, pabrėžė, kad tapatybė yra nuolat kintanti konstrukcija, nuolatinė asmens pastanga ieškoti vis naujos patirties¹⁹.

Kaip matyti, dauguma tyrimų yra susiję su tautinės savimonės, asmeninės tapatybės ar identiteto samprata. Komunikacinis aspektas minimas, tačiau giliau neanalizuojamas. Užsienio publikacijose aprašoma socialinė komunikacija, tačiau didžioji dauguma straipsnių skirti patologinio uždarumo (turinčių autizmo sindromą) asmenų komunikacijos problemoms

13 Žr. 11 išnašą, p. 92.

14 RAČIŪNAITĖ-PAUŽOLIENĖ, Rasa. Šiuolaikinių gyvenimo istorijų bei asmeninės patirties pasakojimų analizės ypatumai. *Lituanistica*, 2011, t. 57, Nr. 2(84), p. 188–197.

15 ŠUTINIENĖ, Irena. Adaptacija istorinių lūžių sąlygomis: sovietmečio pradžia ir pabaiga Panemunėlio žmonių autobiografiniuose pasakojimuose. *Lietuvos lokaliniai tyrimai. Sociologija. Lietuvos valsčiai. Panemunėlis*. Lietuvos lokaliniai tyrimai, p. 1–29.

16 KRANIAUSKIENĖ, Sigitą. Identiteto tyrimo metmenys: kartų identiteto paieška XX a. lietuvių autobiografijose. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*. 2004, Nr. 2 (13), p. 40–52.

17 KRANIAUSKIENĖ, Sigitą. Socializacijos modeliai lietuvių autobiografijose: lyties ir laiko aspektas. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2002, Nr. 1, p. 66–74.

18 DAUGIRDAITĖ, Vilma. Folklorinės patirties apraiškos gyvenimo pasakojimuose. *Tautosakos darbai*, 2006, t. XXXII, p. 214–224.

19 VANAGAITĖ, Gitana. Dvigubo gyvenimo vaizdas Amerikoje gimusių autobiografijose. *Implied Meanings / Teksto slėpiniai*, 2011, p. 63–75. Prieiga per internetą: Search.ebscohost.com.

analizuoti. Fenomenali asmens komunikacija, kuri gali būti traktuojama kaip subjektyvios asmenų (ypač senyvo amžiaus) gyvenimo kokybės veiksnys, nėra tyrinėta. Manytume, kad tyrimai šia tema padės užpildyti minėtą spragą.

TYRIMO METODOLOGIJA

Moksliniu požiūriu fenomenologinę gyvenimo istorijos komunikaciją galima tirti, naudojant biografinį naratyvą, taikant konstruktyvistinę grindžiamosios teorijos (angl. *Constructivist version of grounded theory*) metodologiją²⁰. Praktinio šios teorijos taikymo nuostatas analizavo nemažai autorių. Lietuviškai nusakoma grindžiamosios teorijos esmė – tai *faktais pagrįsta teorija*²¹ ar *duomenimis pagrįsta teorija*²². Grindžiamoji teorija – tai induktyvus metodas, kai, siekiant sukurti teoriją, sistemingai renkami duomenys, atliekama jų analizė, sintezė ir konceptualizacija. Tyrėjas pradeda nuo individualaus atvejo, įvykio ar patirties ir progresyviai kuria vis abstraktesnes konceptualias kategorijas, kurios paaikšina susidariusius ryšius ir tai, ką rodo gauti duomenys. Konstruktyvistai akcentuoja interpretacinį duomenų aspektą²³. Grindžiamosios teorijos koncentravimas į kodavimo procesą mokslininkams leidžia tyrinėti ir individualius, ir tarp-asmeninius reiškinius, stebėti jų plėtrą ar kitimą, o teoriją kuriant iš duomenų, susieti empirinį pasaulį ir teorinį jo konstravimą. Grindžiamosios teorijos metodas priskirtinas kokybiniais tyrimo metodams.²⁴

Taikant konstruktyvistinę grindžiamosios teorijos metodologiją, tyrimą sudaro keli etapai. Pirmame etape duomenys yra skaidomi, analizuojami ir koduojami, lyginami, kol gimsta pagrindinė kategorija ir susijusios sąvokos. Vėliau taikomas grupinis kodavimas – kategorijos lyginamos su pasirinkta teorija, plėtojama esminė kategorija, kol pasiekia-

20 CHARMAZ, Kathy. *Constructing Grounded Theory. A Practical Guide through Qualitative Analysis*. London, 2006.

21 LUOBIKIENĖ, Irena. *Sociologinių tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija, 2006, p. 58.

22 PETRUŽYTĖ, Donata. Grindžiamosios teorijos metodologija: B. Glaser'io ir A. Strauss'o versijų palyginimas. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2008, t. 1, p. 72.

23 Ten pat. Žr. 19 išnašą.

24 LUOBIKIENĖ, Irena. *Sociologinių tyrimų metodika*, 2006, 122 p.

mas jos įsotinimas (duomenys pradeda kartotis). Galiausiai pereinama prie teorinio kodavimo²⁵.

Šiame straipsnyje atliksime fenomenalios komunikacijos prigimties tyrimą, pateiksime fenomenalios komunikacijos genezę ir aptarsime diskusinius klausimus. Tolesnį tyrimą, susijusį su gyvenimo kokybės klausimais, ir teorinį apibendrinimą numatome skelbti kitame straipsnyje.

FENOMENALIOS KOMUNIKACIJOS PRIGIMTIES TYRIMAS, ATLIEKANT NARATYVO ANALIZĘ

Genealoginiai ryšiai

Giminystės ryšiai yra svarbūs kiekvieno asmens gyvenime ir skatina giminaičius natūraliai bendrauti tarpusavyje. Marija labai atidžiai domėjosi savo giminės genealogija. Autobiografinis naratyvas pradedamas nuo senelių šeimų (analizuojamos tėvo ir mamos giminiių ištakos) ir plėtojamas per visą knygą, taip apimamos penkių kartų gyvenimo istorijos. Bendravimo ryšius stiprina tai, kad giminaičiai gyveno netoli, taigi giminės buvo patogų aplankyti, lengviau pažinti jų charakterį ir įpročius. Marijai tai buvo tikros komunikacijos pamokos, o pavyzdžių ji ieškojo artimųjų elgsenoje ir bendravimo santykiuose.

„Tėvelio tėvas Kostas Kiškis – aukštaitis nuo Andrioniškio, vidutinio ūgio, su ūsais, ramus ir neišdidus, nekalbus – be reikalo nieko nepasakydavo. Jis tik gerai apgalvojęs išreikšdavo savo mintis. <...> Man dar pradinukei, gal ketvirtokai, jau papasakojo apie darbo reikšmę gyvenime. <...> Jis vis primindavo, kad ta žemė, kurią pirkęs, kurioje aš gimiau, mane užaugins ir išmaitins. Matyt manyje matė būsimą gerą ūkininką“ (p. 17).

„Švietė žibalinė lempa, babutė į rankas įdavė storą maldaknygę pageltusiais lapais, ir paprašė paskaityti.<...> Sunkiai, bet šiek tiek paskačiau. Babutė pagyrė ir apkabinusi patarė, o gal net liepė: „Mokykis, jei nebūsi mokytoja, tai gal nors kunigo gaspadinė galėsi būti“. Jau tada supratau, kad ne tik kunigas, bet ir jo gaspadinė turi būti didžiai mokyta“ (p. 22).

25 HOLTON, A. Judith. The Coding Process and Its Challenges. *The Grounded Theory Review*, 2010, Vol. 9, No. 1, p. 23.

Senelių pamokymai giliai įstrigo anūkės širdyje. Marija atkakliai siekė mokslo, įgijo aukštąjį išsilavinimą, vėliau atliko mokslinius tyrimus ir parašė mokslinį darbą.

Motiniškos meilės pamokos – labai ryškios ir knygoje išreikštos itin emocionaliai, galbūt dėl to, kad Marija mamos neteko būdama dar visai jauna (15-os metų).

„Mamutė mums buvo Meilės dovana. <...> Kokia ji buvo mūsų Mamutė? Mažo ūgio, apvalutė, visada linksma, išskirtinai meilę reiškė gražiausiais žodžiais. <...> Ji nepaprastai mokėjo džiaugtis kiekvienu mūsų darbeliu, nuolat apglėbdavo, negailėjo kartoti pačius meiliausius ir gražiausius žodžius mums“ (p. 25).

Stiprybės šaltinis ir tvirtų įsitikinimų pavyzdys buvo tėvelis.

„Tėvelis buvo kietas žemininkas. Jam rūpėjo šeima, ūkis... <...> jis buvo tvirtas žemės šeimininkas, politikoje – nei į kairę, nei į dešinę. Jis niekam nesilankstė“ (p. 28).

Bendravimo, dosnumo ir veiklumo etalonas buvo mamos sesuo Juzefa Juškienė, kuri, mirus Marijos mamai, tapo pagrindiniu dvasiniu ramsčiu.

„Mes Juzefą Juškienę vadinome tetulyte. <...> Ji buvo nepaprasto darbštumo, didelio dosnumo, žingeidi naujovėms, sumani šeimininkė. Tetulytė buvo labai religinga. Ji neapsiribojo vien maldomis – buvo gerai apsiskaičiusi, organizavo bažnytinę popietę religinėmis temomis. <...> Be to, žinojo ir pritaikė daug posakių ir patarlių. Pvz.: Niekada nebijok klausti, klausdamas ir pats suprasi... <...> Tetulytė mėgo dainas <...> Tetulytės dosnumas daugelį lenkė <...> Jos, kaip geros šeimininkės, patirtis ir begalinis aukštaitiškas vaišingumas neaplenkė nė vieno į Juškų sodybą atvykusio. <...> Aš, likusi be savo artimųjų, radau jos motinišką ranką, be galo šiltą jausmą jos namuose. Tetulytė, iškilus problemoms, visada patardavo rasti ramią išeitį, siūlė be pykčio ar keršto atleisti ir didžiausiam priešui“ (p. 32–34).

Po 1947 m., Marijai netekus paskutinių artimųjų – tėvelio ir sesers, tolesnis intensyvus jos domėjimasis genealoginiais ryšiais gali būti interpretuojamas kaip kompensacija. Tai jai padėjo adaptuotis ir nesijausti našlaite. Iš tikrųjų, Jono Kiškio giminės medis labai išsišakoja kalbant apie vėlesnes kartas; tą patį galima pasakyti ir apie Mykolo Jarmulkos (Marijos senelio iš

mamos pusės) giminę. Kelių kartų tetos, dėdės, pusseserės ir pusbroliai bei jų vaikai – tai giminių ratas, kuriame Marijos vardas buvo gerai žinomas.

Neabejotina, kad genealoginiai ryšiai labai veikė Marijos asmenybės brandą. Gebėjimas komunikuoti formavosi nuo pat vaikystės, nes bendravimas su giminaičiais buvo neatskiriama kasdienio gyvenimo dalis. Vis dėlto Marijos domėjimasis genealogija yra susijęs ne tik su artimaisiais. Daugelio kitų knygoje minimų veikėjų charakteristikos taip pat yra pateiktos biografiškai, nurodomos jų ištakos, palikuo- nys, aprašomi jų santykiai su autore, pasakojamas tolesnis likimas. Galima manyti, kad tokį rašymo stilių lėmė vėlesnis autorės lankymasis archyvuose (dokumentuose rasta žinomo asmens pavardė paskatino daugiau pasidomėti ir juo...). Komunikacija su skaitytoju grindžiama ir faktine dokumentine informacija, todėl pasakojimo autentiškumas kelia didesnę pasitikėjimą ir sietinas su kokybiška komunikacija.

Socialinis statusas: ankstyvas suvokimas ir įprasminimas

Marijos seneliai ir tėvai buvo žemdirbiai. Paveldėta ar papildomai įsigyta žemė leido turėti pasiturinčio žemdirbio ūkį. Gaunamos lėšos buvo investuojamos į pažangią žemės ūkio techniką, kuri buvo naudojama ne tik savo ūkyje, bet praversdavo ir kaimynams nuimant derlių. Toks žemdirbys užsitarnaudavo kaimo bendruomenės pasitikėjimą ir pagarbą.

Augdama tokioje šeimoje, Marija nuo mažens jautė ir suprato, kad garbingas socialinis asmens statusas bendruomenėje yra svarbus ir leidžia jaustis patenkintam savimi. Tam, kad būtum visa galva aukščiau už kitus, reikia nemažai pastangų, darbo, bet už visa tai su kaupu atlyginama pelnius aplinkinių pagarbą, tapus savarankiškam ir jaučiant moralinį pasitenkinimą bendravimu bei veiklos rezultatais.

Socialinio Marijos statuso įprasminimo pavyzdžių naratyve yra ne vienas. Socialinis statusas paprastai būna paremtas asmens ir bendruomenės santykiais. Tokie santykiai stebimi tokioje autorės veikloje, kaip antai:

- pradžios mokyklos mokytojos;
- vyriausiosios studentų valgyklos darbuotojos;
- studentų kurso prezidentės;

- mokyklos tėvų komiteto pirmininkės;
- paukštininkystės mokslo atstovės;
- aktyvios visuomenininkės.

Reikšmingas socialinis statusas buvo pravartus kaip priemonė unikalios bendravimo galimybėms. Pastabumas, įžvalgumas ir lanksti komunikacija, apsiskaitymas traukė aplinkinių dėmesį, ja visi pasitikėjo, santykiai su Marija išsirutuliodavo į daug metų trunkantį dalykinį ir draugišką bendravimą.

Sprendimų priėmimas

Sprendimų priėmimas yra svarbus žmogaus veiklos aspektas. Priimant kokią nors sprendimą visada numatoma tam tikra veikla ir jos rezultatas. Tai darant savarankiškai, remiamasi įgyta patirtimi, orientuojamasi į tolesnius siekius, planus, svajones. Apsisprendimas susijęs ir su psichologiniais aspektais, nes daugeliu atvejų svarbu, ar pasiseks pasiekti norimus tikslus ir ar pavyks įveikti nenumatytas kliūtis. Priimti tinkami sprendimai brandina asmenybę, suteikia didesnę pasitikėjimą savo jėgomis, džiugina ir vėliau kelia malonius prisiminimus. Taigi sprendimų priėmimas labai svarbus tiek jauno, tiek pagyvenusio žmogaus gyvenime.

Pirmus sprendimus, kurie aprašyti autobiografijoje, Marijai teko priimti jaunystėje.

„Jau be mamutės, baigusi Kėdainiuose 11 klasę, ėmiau lankyti pradinių klasių mokytojų kursus Panevėžyje. Ruošiausi mokytojauti. Tikėjau, galėsianti būti savarankiška. Kursai vyko vasaros atostogų metu...“ (p. 77).

Paaukojusi dvejų metų vasaros atostogas, Marija įgijo *mokytojos diplomą*. Būdama aštuoniolikmetė pradėjo mokytojauti Kuršių pradžios mokykloje. Čia išmoktos savarankiškumo pamokos buvo labai naudingos bendraujant su vaikais ir su suaugusiais.

Kitas svarbus sprendimas, lėmęs Marijos profesinę veiklą, buvo studijos. Patarus buvusiems mokytojams A. Juškai ir K. Masiliūnui, ji 1944 metais įstojo į Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Istorijos–filologijos fakultetą ir pasirinko visuotinės istorijos specialybę. Tačiau po metų, kai

Dotnuvos žemės ūkio akademija buvo perkelta į Kauną, Marija *nedvejodama perėjo studijuoti į Kauno žemės ūkio akademiją*. Buvo sunkūs pokario laikai, todėl tai buvo ir pragmatinis sprendimas (akademija davė bendrąbūties, be to, ten buvo pigi studentų valgykla). Studentų paremta, vėliau Marija tapo vyriausiąja tos valgyklos šeimininke:

„Vieną popietę Juozas su keletu studentų užėjo pas mane ir pakvietė dirbti valgyklos šeimininke <...> Kiek pagalvojusi sutikau. Darbo ir atsakomybės nebijojau.<...> Pasitikėjau savimi, kad nesuklupsiu dirbdama valgykloje ir kartu studijuodama. Teikė vilčių ir mano gyvenimo patirtis“ (p. 102).

Priimant sprendimus stengtasi ne veltui – už juos su kaupu buvo atseikėta dideliu draugų ratu, džiaugsmu dėl dešimtmečius trunkančio nuoširdaus bendravimo. Pažintys leido užmegzti plačius komunikacinius ryšius, kurie buvo naudingi tolesnėje veikloje.

Šeimos sukūrimas kiekvieno žmogaus gyvenime taip pat yra svarbus apsisprendimo momentas. Marija turėjo ne vieną vaikina, kuris stengėsi užkariauti jos širdį. Vis dėlto galutiniam jos apsisprendimui įtaką turėjo skaudī šeimos tragedija. 1947 metais netekusi tėvelio ir sesers, Marija liko viena. Neskaitant dvasinės traumos, kurią reikėjo pakelti, teko pasirūpinti šeimos turtu, dirbama žeme. Išgirdęs apie nelaimę, Leonas Sereikis apsisprendė nutraukti studijas ir atvyko į Marijos tėviškę. Jis visas tas sunkias dienas buvo greta, ją užjautė ir kiek galėjo padėjo. Nelaimė ne tik suartino jaunuolius, bet ir leido geriau vienas kitą pažinti. Abipusė pagarba virto gilia meile, kuri tvirtai susiejo du žmones visam gyvenimui. Vėliau šeima susilaukė dviejų dukrų ir sūnaus, užaugino juos. Gyvendama santuokoje Marija vadovavosi socialinių santykių tarp lyčių modeliu, kuris buvo paremtas partneryste. Kaip teigia S. Kraniauskienė, tokiame modeliui būdingas bendras sprendimų priėmimas, bendradarbiavimas, partnerių savitarpio pagalba ir bendra atsakomybė²⁶. Šeima buvo inteligentiška. Marija galėjo priimti sprendimus ir pati – vyras tokius jos žingsnius visada palaikė.

Svarbus sprendimas buvo priimtas ir profesinėje veikloje, kai dirbdama Panevėžio paukštininkystės treste Marija nutarė *atlikti mokslinius ty-*

26 KRANIAUSKIENĖ, Sigita. Lyties tapatybės raiška XX a. lietuvių autobiografijose. *Tiltai*, 2005, Nr.2, p. 77.

rimus ir įgyvendinti seną svajonę pasireikšti mokslo sferoje. Tai buvo tikrai ryžtingas žingsnis, nes tada tokie entuziastai tarp bendradarbių buvo retenybė.

„Sunkiai atliktais ir apibendrintais tyrimų duomenimis labai džiaugiausi. Net žavėjausi. Norėjau, kad visi kuo greičiau apie tai sužinotų. Įvertintų jų reikšmę gamyboje. <...> Paukštininkystės tresto bendradarbiai mano moksliniu darbu ne labai domėjosi...“ (p. 188).

Mokslinė disertacija buvo parašyta ir 1971 m. sėkmingai apginta. Tai sąlygojo ir kitą sprendimą – dirbti mokslinė bendradarbe Žemės ūkio ekonomikos institute, vėliau – Kauno žemės ūkio akademijoje.

Ar kokį nors sprendimą Marija vertino kritiškai? Dirbdama Panevėžio paukštininkystės treste Marija įstojo į Komunistų partiją. Autobiografijoje partinė veikla aprašyta sarkastiškai. Gal iš laiko perspektyvos autorė spėjo pasverti šį žingsnį ir įvertino jį kritiškai, tačiau išanalizavus Marijos autobiografiją, įvertinus jos veiklumą, tokio sprendimo galima buvo tikėtis. Tai buvo gilaus sovietmečio laikotarpis, jo perspektyvos greičiausia nekėlė abejonių, o narystė partijoje užtikrino karjeros galimybes, palankesnę valdžios vertinimą. Autobiografinius pasakojimus tyrinėjusi I. Šutinienė, pastebi, kad sovietmečiu „lojalumo naujajai sistemai demonstravimas vėlesniu laikotarpiu buvo jau ne išgyvenimo, bet dalyvavimo viešajame gyvenime, tam tikros socialinės padėties užsitikrinimo sąlyga. Bet pritaikymas prie bet kokios ideologinės sistemos, siekiant pragmatinio tikslo, išliko vyraujanti elgesio norma.“²⁷

Naratyve autorė komentuoja priimtų sprendimų pasekmes ir rezultatus, džiaugiasi jų sėkme. Rasime ir nuoseklių paaiškinimų, kodėl priimtas vienoks ar kitoks sprendimas. Iš laiko perspektyvos autorė, ko gero, ne kartą yra vertinusi savo poelgius, apmąsčiusi detales, įvertinusi situaciją. Čia galime išvelgti ryžtą pateikti informaciją skaitytojui taip, kad pasakojime kiekvienas rastų atsakymus į daugelį iškilusių klausimų. Sąmoningai pasirūpinta, kad komunikacija su skaitytoju būtų sėkminga.

27 ŠUTINIENĖ, Irena. Adaptacija istorinių lūžių sąlygomis: sovietmečio pradžia ir pabaiga Panemunėlio žmonių autobiografiniuose pasakojimuose. *Lietuvos lokaliniai tyrimai. Sociologija: Lietuvos valsčiai. Panemunėlis*, 2010, p. 19.

Aplinkybės ir socialinis bendravimas gali būti viena iš paskatų altruistiniam poelgiui, kai, nesitikint atlygio, nesavanaudiškai rūpinamasi kitų gerove. Tokių įvykių Marijos gyvenime buvo ne vienas.

Tapusi mokytoja, aštuoniolikmetė Marija pastebėdavo gabius mokinius, tačiau pastarųjų tėvai tegalvojo apie pagalbinkus savo ūkyje. Pati siekdama išsilavinimo, Marija jautė didelį norą padėti ir šiems jaunuoliams, todėl ji ne tik įkalbėjo keleto jaunuolių tėvus, bet ir be papildomo atlygio parengė juos gimnazijos egzaminams.

„Po pamokų, nelaukdama jokio papildomo atlyginimo, ruošiau mokinius iš visos vidurinės mokyklos kurso. Pora valandų skirdavau Povilui Pečeliūnui, Jonui Žižiūnui, o kitas valandas atskirai savo gabiausiems mokiniams...<...> Mokiniai turėjo įvairių sunkumų, kad galėtų užbaigti vidurinę. Mano darbas su šiais mokiniais nenuėjo veltui. Jie baigė mokslus, įgijo specialybę, gyvenime nesuklupo. <...> Džiaugiuosi, kad savo jaunystės impulsų neiššvaisčiau beprasmiuose vienkartinuose vakarėliuose...“ (p. 80–81).

Altruistinio poelgio pavyzdys priklauso būsimam Marijos vyrui: tai nutiko tada, kai ji patyrė tragišką tėvo ir sesers netektį. Tai labai stipriai paveikė Mariją, todėl netenka stebėtis ir tuo, kad ji pati padėdavo kitiems: užaugino tremtinio dukrą, rūpinosi grįžusių tremtinių pastoge ir įdarbiniimu. Sovietmečiu grįžę tremtiniai nebuvo valdžios mylimi ir buvo izoliuoti, arba, kaip teigė savo publikacijose U. L. Orlova ir B. Gruževskis, – susidūrė su „antrąja tremtimi“²⁸. Panašiai rašo I. Šutinienė: „Sunkiausia adaptuotis sovietinėje sistemoje buvo persekiotiems žmonėms – buvusiems tremtiniais, politiniams kaliniams, kitiems įtariamiems ne lojalumu žmonėms: jie buvo stumiami iš aktyvaus socialinio gyvenimo, neregistruojami, nepriimami į darbą, neleidžiama studijuoti ir pan.“²⁹

28 ORLOVA, Urtė Lina; GRUŽEVSKIS, Boguslavas. Savarankiškumas – socialinės globos įstaigoje gyvenančių vyresnio amžiaus asmenų gyvenimo kokybės veiksnys. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*. 2014, t. 13 (1), p. 120.

29 ŠUTINIENĖ, Irena. Adaptacija istorinių lūžių sąlygomis: sovietmečio pradžia ir pabaiga Panemunėlio žmonių autobiografiniuose pasakojimuose. *Lietuvos lokaliniai tyrimai. Sociologija: Lietuvos valsčiai*. Panemunėlis, 2010, p. 19.

„Tuo metu mūsų šeimoje jau gyveno trečioji iš Sibiro grįžusi šeima. Priėmiau, kol susiras patys, kur gyventi. <...> Turėjau plačius ryšius su Panevėžio įstaigų vadovais. Rekomendavau Zosę ryšininkę Lietkoopsjungos direktoriui. Jis ją priėmė į darbą. <...> Buvo rizikinga“ (p. 165).

Nuolatinis ryšys su savo krašto žmonėmis, domėjimasis jų veikla ir rūpesčiais neleido Marijai atitrūkti nuo savojo krašto ir tada, kai 1992 m. ji išvyko į Kanadą. Kaip rašoma knygoje, pusę metų ji praleisdavo Amerikoje, kitą pusę – Lietuvoje. Tuo metu bendraminčiai mokytojai, buvę tremtiniai Anicetas Imbrasas ir Juozas Marozas, degė idėja Ramygaloje pastatyti paminklą Motinai Tėvynei, iškentėjusiai kovas už Lietuvos Nepriklausomybę, nekaltų žmonių žudymą, ūkių naikinimą, rezistencines kovas su sovietine okupacija, trėmimus. Šiai idėjai pritarė aktyvūs kraštiečiai, tarp jų ir Marija. Nepaisydami garbaus amžiaus (daugumai iš jų buvo beveik 70 metų) ir sunkios ekonominės situacijos Lietuvoje, iniciatoriai ėmėsi įgyvendinti sumanytą projektą. Marijos autoritetas tarp bendraminčių buvo didelis, todėl būtent jai teko nuolat bendrauti su skulptoriumi, prašyti išievių Amerikoje finansiškai paremti paminklo statybą. Ji buvo atsakinga ir už paminklo atvežimą į Ramygalą. Tai buvo pasiaukojimo reikalaujanti ir sudėtinga veikla.

Iš pastarojo epizodo matyti, kad Marijos gyvenimas, praturtintas kilnių siekių, yra neatsiejamas nuo gimtojo krašto ir socialinės bendruomenės, kurią sieja bendra istorija, išgyvenimai ar netektys. Ryšys su gimtuoju kraštu ir jo žmonėmis buvo palaikomas visą gyvenimą. Pažinčių ratas, jungęs mokyklos ir studijų draugus, išsiplėtė. Maloni Marijos išvaizda, optimizmas, noras prakalbinti kiekvieną, nuoširdi pagalba ir atjauta – viskas gražiai derėjo, kalbant apie Marijos asmenybę. Kita vertus, nuoširdus bendravimas padėjo užmegzti naujus, tvirtus komunikacinius ryšius, kurie savo ruožtu dvasiškai maitino ir stiprino asmenybę.

Naratyvinis tyrimas parodė, kad fenomenalios komunikacijos prigimtis neatsiejama nuo *genealoginių ryšių, ankstyvo socialinio statuso suvokimo ir jo įprasminimo, savarankiškų sprendimų priėmimo ir altruistinių poelgių.*

Siekiant išsiaiškinti, kokio tipo gyvenimo įvykiai sietini su fenomenalia komunikacija, komunikacijos genezei atskleisti atliktas interviu tyrimas.

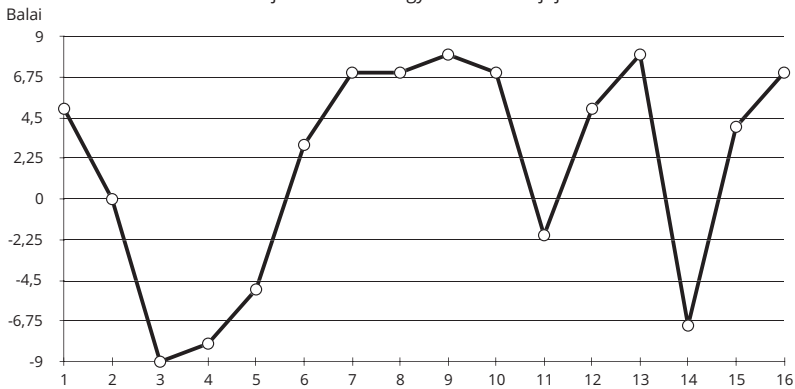
Marijos Sereikienės paprašėme įvardyti svarbiausius gyvenimo įvykius, kurie buvo išgyventi emociškai stipriai, ir įvertinti juos 10 balų skalėje, fiksuojant aukščiausius (laimingiausias akimirkas) ir žemiausius (įvykius, kurie sukėlė neigiamų emocijų) taškus. Remiantis šiais sąlygiškais taškais, galima interpretuoti, kaip tyrimo dalyviai jaučiasi dabartyje (čia ir dabar)³⁰. Toks subjektyvus vertinimas nuo 10 iki –10 skalėje atspindi 1 paveikslė. Subjektyvus komunikacinės Marijos Sereikienės patirties, susijusios su svarbiausiais gyvenimo įvykiais, vertinimas pavaizduotas 2 paveikslė. Lyginamoji šių dviejų kreivių analizė padės atskleisti fenomenalios komunikacijos genezę.

Komunikacijos pamokos ir komunikacinė patirtis, įgyta vaikystėje bei jaunystėje (žr. 2 pav.), viso gyvenimo kontekste vertinama kaip labai svarbi (vidutiniškai +8), nors tą laikotarpį išgyventa ne tik teigiamų, bet ir neigiamų emociškai reikšmingų įvykių.

Daugiausia neigiamų emocijų sukėlė mirtis: mamos, tėvo, sesers (vėliau – vyro) (žr. 1 pav.). Marijai Sereikienei tai buvo artimiausio žmogės, todėl emociniai išgyvenimai jų netekus jaunystėje gana stipriai paveikė jos asmenybę. Jei pagal minėtus įvykius paanalizuotume įgytą komunikacinę patirtį, matytume gana aukštą +(9–7) komunikacinės patirties vertinimą (žr. 2 pav.). Mamos ir kitų artimųjų pamokos, ypač pavyzdžiai iš jų bendravimo, turėjo neįkainuojamą vertę Marijos mentalitetui, doroviniam ir dvasiniam jos auklėjimui. Kaip teigia Marija Sereikienė, jos mama, net gulėdama ligos patale ir jausdama artėjančią mirtį, ne dejavo, bet stengėsi paskutines minutes skirti dukrai. Tragiška tėvo ir sesers netektis apgaubta nežinomybės: kas nužudė? Kodėl? Šie klausimai Marijai Sereikienei nedaug ramybės visą gyvenimą ir buvo didelis postūmis tiesos ieškojimo kelyje. Giminių tremtis Mariją paveikė ne taip stipriai. Su šiais įvykiais ji nebuvo tiesiogiai susijusi, nes tuo metu studijavo Kaune.

30 ORLOVA, Urtė Lina; GRUŽEVSKIS, Boguslavas. Savarankiškumas – socialinės globos įstaigoje gyvenančių vyresnio amžiaus asmenų gyvenimo kokybės veiksnys. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*. 2014, t. 13 (1), p. 124.

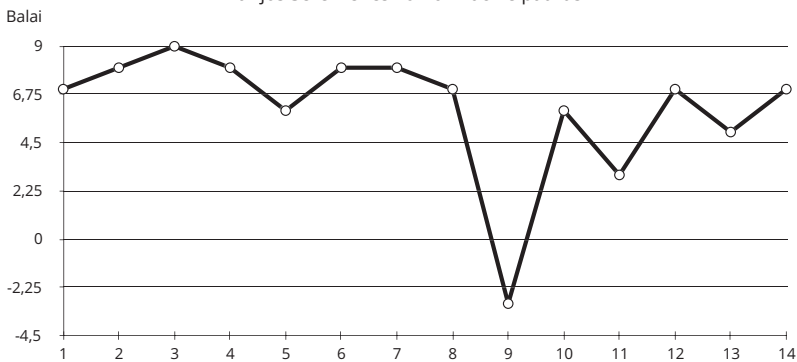
Emociškai geriausi ir blogiausi gyvenimo momentai
 Marijos Sereikienės gyvenimo istorijoje

1 pav. Subjektyvus Marijos Sereikienės emociškai išgyventų įvykių
 viso gyvenimo kontekste vertinimas.

1 – vaikystė, 2 – mokyklinis laikotarpis, 3 – mamos netektis, 4 – tragiška tėvo ir sesers netektis, 5 – giminių trėmimas, 6 – studijos aukštojoje mokykloje, 7 – kurso draugų parama sunkiu metu, 8 – vestuvės, 9 – vaikų gimimas, 10 – darbas Staniūnuose, 11 – aplinka moksliniam darbui Paukštininkystės treščiame, 12 – aplinka moksliniam darbui ŽŪEI, 13 – disertacijos gynimas, 14 – vyro mirtis, 15 – 12 m. laikotarpis Amerikoje, 16 – visuomeninė veikla pensijiniu laikotarpiu Lietuvoje.

Marijos Sereikienės komunikacinė patirtis

2 pav. Subjektyvus komunikacinės Marijos Sereikienės patirties
 viso gyvenimo įvykių kontekste vertinimas.

1 – vaikystė, 2 – mokyklinis laikotarpis, 3 – mamos pamokos ir netektis, 4 – tėvo ir sesers tragiška netektis, 5 – giminių trėmimas, 6 – studijos aukštojoje mokykloje, 7 – kurso draugų parama sunkiu metu, 8 – darbas Staniūnuose, 9 – aplinka moksliniam darbui Paukštininkystės treščiame, 10 – aplinka rašant mokslinį darbą ŽŪEI, 11 – disertacijos gynimas, 12 – vyro mirtis, 13 – 12 m. laikotarpis Amerikoje, 14 – visuomeninė veikla pensijiniu laikotarpiu Lietuvoje.

Kurso draugų parama netekties minutėmis, studijuojant ir dirbant studentų valgykloje, vertinama kaip įvykiai, sukėlę teigiamų emocijų (+8 balai), tuo metu įgyta komunikacinė patirtis taip pat vertinama +8 balais. Jaunystėje įgyta bendravimo patirtis didžia dalimi lėmė ir fenomenalios komunikacijos sėkmę vėlesniu laikotarpiu. Marija kaip mokslinių agronomų (taip buvo vadinama specialybė, kurią ji studijavo) kurso prezidentė su kolegomis palaikė ryšius visą likusį gyvenimą, organizavo susitikimus per gimtadienius ir kitomis progomis.

Darbinė ir mokslinė patirtis vertinama dviprasmiškai. Praktinių įgūdžių ir patirties paukštinkystės sferoje įgijimas vertinamas neblogai (+7), bet apsisprendus atlikti mokslinį tyrimą Paukštinkystės treste, Marijai teko susidurti su kolegų abejingumu, net pasipriešinimu. Tam, žinoma, reikėjo daug pastangų ir užsispyrimo, todėl komunikacija šiame tarpsnyje vertinama neigiamai (–2). Aplinka rašant mokslinį darbą ŽŪ Ekonomikos institute buvo daug palankesnė (+5) ir komunikacija vertinama +6. Emociškai labai gerai vertinamas ir disertacijos gynimas (+8), nes užsibrėžtas tikslas buvo pasiektas.

Vyro liga ir netektis palydėta stiprių išgyvenimų ir vertinama –7 balais. Komunikacija siejama su nuolatine vyro parama ir supratingumu, todėl komunikacinė patirtis įvertinta +7.

Kiti įvykiai atsitiko jau pensiniu laikotarpiu ir yra susiję su visuomnine veikla Lietuvoje bei Amerikoje. Ryškios priešybės neužfiksuota. Komunikacija Amerikoje vertinama kaip ne tokia sėkminga (+5), nes kita kultūrinė aplinka neteikė didelio bendravimo džiaugsmo, tačiau po 12 m. grįžus į gimtinę komunikacijos vertinimas vėl padidėjo iki +7.

Komunikacijos vertinimo tyrime nepamintas šeimininis gyvenimas, bendravimas su vaikais ir vaikaičiais, nes tai tęsiasi visą laiką. Galima tik teigti, kad Marija Sereikienė yra patenkinta susiklosčiusiu šeimininiu gyvenimu ir draugiškais santykiais su vaikais bei vaikaičiais.

Tyrimas parodė, kad emociškai išgyventi įvykiai smarkiai veikia socialinę asmens komunikaciją ir yra svarbūs komunikacijos kokybei. Jie turi didelę įtaką dvasinei žmogaus būsenai, todėl komunikacijos efektyvumas yra neatsiejamas nuo patirtų išgyvenimų ar džiaugsmo.

Išanalizavus fenomenalios komunikacijos genezę, apibendrinant galima teigti, kad *fenomenali komunikacija, aktyviai palaikant ir puoselėjant stiprius socialinius ryšius bei kontaktus, formuojasi visą žmogaus gyvenimą ir yra glaudžiai susijusi su emociškai išgyventais įvykiais.*

DISKUSIJA

Dabartinis Marijos Sereikienės gyvenimas yra aktyvaus ir oraus senėjimo pavyzdys. Istoriskai išgyventas laikotarpis apima labai skirtingas epochas, todėl sulaukus garbingo amžiaus prisitaikyti prie naujų sąlygų ir išlikti socialiai aktyviam yra fenomenalios asmenybės bruožas. Gyvenimo kokybę tyrę mokslininkai pabrėžė asmens aktyvumo, komunikacinės kompetencijos, mąstymo svarbą, teigė, kad svarbu gyvenime būti lyderiui; gebėti kurti dialogu grįstus santykius; sistemiškai mąstyti, numatyti perspektyvas, išsiskirti „atviru protu“³¹. Čia paminėti bruožai nesvetimi Marijai Sereikienei. Asmens aktyvumas susiformavo jaunystėje, ypač mirus mamai ir netekus tėvo, kai su išlikimu ir socialine gerove susijusius klausimus teko spręsti savo jėgomis. Kaip matome iš naratyvo analizės, komunikacinė kompetencija buvo ugdoma visą darbingą laikotarpį. Asmenų, su kuriais buvo bendraujama, ratas yra labai platus; komunikacijos kokybę gerino nuolatinis Marijos Sereikienės domėjimasis kraštiečiais, švietimu ir profesinėmis naujovėmis. Užmegzti santykiai grįsti dialogu, o savarankiškas sprendimų priėmimas paremtas patirtimi ir sisteminiu mąstymu. Marija Sereikienė buvo ir yra savo gyvenimo lyderė.

Reikia pastebėti, kad fenomenalios komunikacijos ugdymui yra svarbus ir altruizmas. Tai bene svarbiausias veiksnys, kuris ne tik suteikė dvasinių jėgų, bet ir paskatino gilų socialinio bendravimo suvokimą, kad dvasinis skausmas malšinamas dvasiniais ryšiais. Mokslininkas Kennethas D. Craigas, analizavęs skausmo sukeltą socialinę komunikaciją, pažymi, kad priklausomai nuo asmeninių ir tarpasmeninių santykių skauda patirtis veikia tiek skausmą patiriantį, tiek ir stebintį asmenį. Pagal aplinkybes

31 VEČKIENĖ, Nijolė, P.; BUDĖJIENĖ, Aušra; RAŽANAUSKAITĖ, Vesta; RAMANAUSKIENĖ, Kristina; VALIULIS, Arūnas. Socialinis darbas senėjančioje visuomenėje: teoriniai ir praktiniai tarpdisciplininio bendradarbiavimo aspektai. *Gerontologija*, 2013, t. 14(3), p. 173.

ir asmens polinkius tokios situacijos dažniausia sąlygoja nesavanaudiškus, altruistinius poelgius.³² Igyta patirtis vėliau susiklosčiusiose įvairiose gyvenimo situacijose Marijai neleido suabejoti, kaip reikia elgtis. Kaip teigia N. Večkienė ir kiti, saviraiškos teisė sąlygoja pasitenkinimą intelektualine, emocine, moraline ir dvasine egzistencija³³. Pasitenkinimas savo veikla išryškėja iš grįžtamojo komunikacinio ryšio, kai praėjus daugeliui metų po atitinkamo įvykio, žmonės nepamiršta pareikšti dėkingumo ir pagarbos. Tokie santykiai lydimi šilumos ir dvasinio džiaugsmo.

Jei remsimės Ievos Salialionės ir Agnės Pačešiūnaitės-Raneberg atlikto tyrimo apie 6–89 metų Lietuvos asmenų intelekto gebėjimų raišką duomenimis, kur rašoma, kad 60–69 metų asmenų verbalinių gebėjimų raiška yra panašaus lygio kaip 12–13 metų vaikų³⁴, teks konstatuoti, kad Marija nepriskirtina tokiam statistiniam vidurkiui. Stebima situacija labiau primena užsieniečių (kaip įvardija autorės, – amerikiečių ir prancūzų) verbalinius gebėjimus, kurie iki gilios senatvės išlieka gana aukšto lygio ir paskui silpnėja santykinai mažai³⁵. Tai, kad Marija Sereikienė gyvenimo (giminės) istoriją parašė sulaukusi 90 metų ir knygą pavadino *Mano laikas*, neabejotinai rodo puikią autorės atmintį ir didelę potenciją bendrauti.

Remiantis šiaame straipsnyje atliktu tyrimu, galima tikėtis gilių asmens verbalinių gebėjimų ir fenomenalios komunikacijos, kuri sietina su aktyvia asmens socializacija, sąsajų. Vadinasi, fenomenali asmens komunikacija galėtų būti vienas iš subjektyvių gyvenimo kokybės veiksnių.

32 CRAIG Kenneth D. The Social Communication Model of Pain. *Canadian Psychology*, 2009, Vol. 50, No. 1, p. 28.

33 VEČKIENĖ, Nijolė, P.; BUDĖJIENĖ, Aušra; RAŽANAUSKAITĖ, Vesta; RAMANAUSKIENĖ, Kristina; VALIULIS, Arūnas. Socialinis darbas senėjančioje visuomenėje: teoriniai ir praktiniai tarpdisciplininio bendradarbiavimo aspektai. *Gerontologija*, 2013, t. 14(3), p. 173.

34 SALIALIONĖ, Ieva; PAČEŠIŪNAITĖ-RANEBERG, Agnė. 6–89 metų asmenų intelekto gebėjimų raiška. *Mokslo straipsniai*, 2013, p. 130.

35 BAXENDALE, Sallie. IQ and Ability across the Adult Life Span. *Applied Neuropsychology*, 2011, vol.18, p. 164–167.

IŠVADOS

Siekiant išsiaiškinti fenomenalios komunikacijos prigimtį, atliktas asmens naratyvo tyrimas komunikacijos aspektu.

Apibendrinant atvejo tyrimą, galima teigti, kad gebėjimas kokybiškai bendrauti formuojasi visą gyvenimą ir gali būti stipriai veikiamas tokių asmenybės bruožų, kaip antai:

Nuolatinio noro palaikyti plačius genealoginius ryšius. Artimųjų ir gimininių bendravimo patirtis bei elgsenos pavyzdžiai turi auklėjamąjį poveikį asmenybės formavimuisi, o nuolatinis bendravimas tarpusavyje yra gera komunikacinė praktika;

Ankstyvo socialinio statuso suvokimo ir įprasminimo socialinėje veikloje. Socialinio statuso ir pripažinimo siekimas formuoja grįžtamąjį ryšį, o tai savo ruožtu suteikia pasitenkinimą savo veikla. Tai būdas siekti komunikacijos kokybės ir asmens brandos kelias;

Gebėjimo savarankiškai priimti sprendimus. Tam, kad gebėtum priimti tinkamus sprendimus, būtina nuolatinė veiksmų analizė ir savišvieta. Užsibrėžto tikslo siekimas, pasinaudojant komunikacine patirtimi, sietinas su asmenybės branda, sisteminiu mąstymu. Sėkmę lėmę sprendimai brandina asmenybę ir padidina pasitikėjimą savo jėgomis.

Altruistinės veiklos. Ši veikla būdinga brandžiai, dvasiškai turtingai asmenybei.

Pažymėtina, kad tam, jog fenomenali komunikacija būtų sėkminga, svarbus išsilavinimas, nuolatinė savišvieta, socialinis aktyvumas, domėjimasis savo kraštiečiais, kultūriniu šalies gyvenimu. Asmenybės refleksija apie pokyčius aplinkoje, lyderio vaidmens siekimas paremtas savęs pažinimu ir saviraiška.

Fenomenalios komunikacijos genezė sietina su emociškai išgyventais įvykiais, kurie gali būti stiprus postūmis naujai, su saviugda susijusiai ir socialinei veiklai.

Užmegzti ir palaikomi socialiniai ryšiai yra fenomenalios komunikacijos pagrindas. Nuolatinis bendravimas, plėtojant dialogą visais įmanomais komunikacijos kanalais, užtikrina grįžtamąjį ryšį, kelia pasitenkinimą gyvenimu.

Fenomenali komunikacija būdinga išsilavinusiai, inteligentiškai, savarankiškai asmenybei, kuri išsiskiria „atviru protu“³⁶, nuolat siekia būti įvykių sūkuryje, bendrauja su skirtingų kartų asmenimis, turi ateities planų.

Fenomenali komunikacija galėtų būti vienas iš subjektyvių gyvenimo kokybės veiksnių.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. BAXENDALE, Sallie. IQ and Ability Across the Adult Life Span. *Applied Neuropsychology*, 2011, vol. 18, p. 164–167.
2. BUGIENĖ, Lina. Objekto problema šiandienos tautosakos moksle ir naratyvų analizės perspektyvos. *Tautosakos darbai*, 2008, t. XXXV, p. 38–51.
3. CHARMAZ, Kathy. *Constructing Grounded Theory. A Practical Guide through Qualitative Analysis*. London: Sage Publications, 2006.
4. CRAIG, Kenneth D. The Social Communication Model of Pain. *Canadian Psychology*, 2009, Vol. 50, No. 1, p. 22–32. DOI: 10.1037/a0014772.
5. DAUGIRDAITĖ, Vilma. Folklorinės patirties apraiškos gyvenimo pasakojimuose. *Tautosakos darbai*, 2006, t. XXXII, p. 214–224. ISSN 1392–2831.
6. FISKE, John. *Įvadas į komunikacijos studijas*. Vilnius: Baltos lankos, 1998, 239 p.
7. HOLTON, A. Judith. The Coding Process and Its Challenges. *The Grounded Theory Review*, 2010, Vol.9, No. 1, p. 21–40.
8. JOINT World Conference on Social Work and Social Development. Action and Impact. 8–12 July 2012, Stockholm, Sweden. *Abstract book*. 2012, 435 p.
9. JONES, Kip. The turn to a narrative knowing of persons. *New qualitative methodologies in health and social care research*. Ed. by F. Rapport. Routledge, 2004, p. 34–54. ISBN 0415-30564-9.
10. KRANIAUSKIENĖ, Sigitą. Identiteto tyrimo metmenys: kartų identiteto paieška XX a. lietuvių autobiografijose. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*. 2004, Nr. 2 (13). p. 40–52. ISSN 1392-3358.
11. KRANIAUSKIENĖ, Sigitą. Lyties tapatybės raiška XX a. lietuvių autobiografijose. *Tiltai*, 2005, Nr. 2, p. 73–81.
12. KRANIAUSKIENĖ, Sigitą. Socializacijos modeliai lietuvių autobiografijose: lyties ir laiko aspektas. *Sociologija mintis ir veiksmas*, 2002, Nr. 1, p. 66–74. ISSN 1392-3358.
13. LUOBIKIENĖ, Irena. *Sociologinių tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija, 2006, 122 p. ISBN: 9955251220.
14. ORLOVA, Urtė Lina; GRUŽEVSKIS, Boguslavas. Savarankiškumas – socialinės globos įsitaigoje gyvenančių vyresnio amžiaus asmenų gyvenimo kokybės veiksnys. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*. 2014, t. 13, Nr. 1, p. 113–132. e-ISSN 2029-5820.

36 „Atviras protas“ (angl. *Open mind*) – tai atviras požiūris į naujoves ir įvairovę, sveiko proto, racionalumo, atvirumo, nuoširdumo sinonimas.

15. PACEVIČIUS, Arvydas. Lietuvos egodokumentinio paveldo samprata ir tyrimų kryptys. In *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė XVI–XX amžiuje*, Vilnius: VU leidykla, 2013, p. 113–136.
16. PETRUŽYTĖ, Donata. Grindžiamosios teorijos metodologija: B. Glaserio ir A. Strausso versijų palyginimas. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2008, t. 1, p. 72–89. ISSN 1392-3358.
17. PRINCE G. *Dictionary: A Dictionary of Naratology*. Aldershot, Scholar Press, 1998, p. 58.
18. RAČIŪNAITĖ-PAUŽUOLIENĖ, Rasa. Šiuolaikinių gyvenimo istorijų bei asmeninės patirties pasakojimų analizės ypatumai. *Lituanistica*, 2011, t. 57, Nr. 2(84), p. 188–197.
19. SALIALIONĖ, Ieva; PAČEŠIŪNAITĖ-RANEBERG, Agnė. 6–89 metų asmenų intelekto gebėjimų raiška. [interaktyvus] *Mokslo straipsniai*, 2013, p. 117–136. e-ISSN 2345-024X. [Žiūrėta 2015 m. rugpjūčio 12 d.] Prieiga internetu <<http://dx.doi.org/10.7220/1941-7233.12.7>>.
20. SEREIKIENĖ, Marija. *Mano laikas*. Vilnius: Trys žvaigždutės, 2013, 304 p.
21. ŠATKAUSKIENĖ, Nomedas. Tekstai, kurie ieško gilumos: naratologija dramos teorijoje. *Darbai ir dienos*, 2004, t. 39, p. 91–105. ISSN 1392-0588.
22. ŠUTINIENĖ, Irena. Adaptacija istorinių lūžių sąlygomis: sovietmečio pradžia ir pabaiga Panemunėlio žmonių autobiografiniuose pasakojimuose. *Lietuvos lokaliniai tyrimai. Sociologija: Lietuvos valsčiai. Panemunėlis*, 2010, p. 1–29. ISSN 2029-0799.
23. TARPTAUTINIŲ žodžių žodynas. Prieiga internetu: www.tzz.lt/k/komunikacija.
24. VANAGAITĖ, Gitana. Dvigubo gyvenimo vaizdas Amerikoje gimusių autobiografijose [interaktyvus]. *Implied Meanings / Teksto slėpiniai*, 2011, p. 63–75. [žiūrėta 2015 m. liepos 8 d.] Prieiga internetu: Search.ebscohost.com.
25. VEČKIENĖ, Nijolė, P.; BUDĖJIENĖ, Aušra; RAŽANAUSKAITĖ, Vesta; RAMANAUSKIENĖ, Kristina; VALIULIS, Arūnas. Socialinis darbas senėjančioje visuomenėje: teoriniai ir praktiniai tarpdisciplininio bendradarbiavimo aspektai. *Gerontologija*, 2013, t. 14, Nr. 3, p. 171–183.

NATURE OF THE COMMUNICATIONS PHENOMENAL. CASE STUDY: NARRATIVE OF LIFE HISTORY OF DR. MARIJA SEREIKIENĖ-KIŠKYTĖ (B. 1925) IN THE BOOK OF MEMORIES “MANO LAIKAS” (MY TIME)

ANGELĖ PEČELIŪNAITĖ

SUMMARY

The article analyzes the nature of phenomenal communication. The phenomenal communication is exceptional abilities to socialize and to communicate information. A person having a phenomenal communication, attracts attention surrounding, tend to be a leader, looking for and finding a solution that fits the situation. The article is performed personal narrative analysis, refer on the constructivist theory methodology. The Phenomenal communication genesis is analyses too. It

was found that the nature of phenomenal communication is closely associated with strong genealogical family ties, with the early perceived social status and giving an significance social relations, with the ability to make independent decisions and with altruistic activities. It should be noted that the quality of communication is such an important activity, as interest in his fellow countrymen and their destinies, constant self-education, social activities, education attainment, the dialogue between different generations support. It was found that the genesis of phenomenal communication is closely linked with strong emotionally lived events. The phenomenal communication leads to personal satisfaction in the intellectual, emotional, moral and spiritual existence. Generally we can said that phenomenal communication is characterized by educated, intelligent, independent personality, which is characterized by “an open mind”, aims to constantly be in the midst of events, hold the contacts with people of different generations, have plans for the future. Likely, that the phenomenal communication could be one of the subjective factor of the quality of life.